

Zgodovinske stvari.

Rimska stolica zaščitnica blagovestnikov slovenskih v boji z nemškimi škofi.

Spisal Ivan Lavrenčič.

(Dalje.)

IV.

Ali ošabnost in gospodstvaželjnost nemških biskopov ne čaka odgovora in rabsodbe papeževe, temuč tira sv. blagovestnika pred sodnijo in sodi ga kot kacega hudodelnika. A kdo so sodniki? Nihče drugi, nego njegovi najbolj zagrizeni sovražniki: Adalvin, nadškof solnograški, Hermanrik, nadškof pasovski in Hanno, škof frižinski, ki se je najbolj surovo obnašal proti sv. možu; papež Janez VIII. imenuje ga v dotičnem pismu ščuvalcem; obnašal se je kot patrijarh, ki sodi metropolita. Kdo so pa zagovorniki? Žalibože, odgovoriti moramo, da nihče. Svatopluk, čegar sveta dolžnost je bila, da bi Metoda branil, prepustil je največega dobrotnika naroda svojega žalostni osodi. Kocelj branil bi ga bil rad, a varovati se je moral, da se ne zameri Ljudevitu in Karlmanu, ki sta podpirala z dušo in telom početje germanskih škofov. Sedel je tedaj naš apostelj na zatožni klopi brez zagovornika in brez tolažnika. Zagovarjal se je sicer jako krepko sam, a brez vspeha. Obravnavo opisuje „panonska legenda“, ki je izvirna in resnična. Pokazal je to Edwald v „neues Archiv“ itd. in J. Martinov iz rokopisa, ki se hrani v britškem muzeju „Revue“ l. 1880. in posebej v knjižici, natisnjeni v Parizu. Legenda pripoveduje stvar tako-le: „Ti učiš v krajih, kateri so nam podvrženi (in nostro imperio doces)“. A sv. blagovestnik jim odgovori: „Če bi bil prepričan, da je vaša vlast, bi se ognil; a ona ni vaša, temuč sv. Petra; ker mi pa branite iz vladeželjnosti in lakomnosti božjo besedo oznanovati, ne ozirajte se na zakone cerkvene, pazite in varite se, da ne bi hoteli prebijati železne gore s koščenim čelom, kder vam izteče mozek.“ Razkačeni mu odgovoré: „Če bodeš govoril tako jezljivo, pripetiti se ti zna kaj hudega.“ Metod odgovori: „Resnico govorim pred kralji in ne bojim se. Vi pa me napadate svojevoljno; pa le delajte, karkoli vam je drago. Jaz gotovo nisem vikši od onih, ki so zaradi resnice po mnogih mukah izgubili življenje.“ Ker mu ne morejo ničesar odgovoriti, reče ironično Svatopluk: „Ne trudite mi toliko mojega Metoda, kajti poti se uže kakor pri peči.“ Metod vidé, da se ž njim šali, mu reče: „Glej, gospod, ljudje so srečali modrijana znojnega, ter ga vprašali: „Zakaj se potiš?“ Na kar jim odgovori: „Prepiral sem se z grobo drhalijo.“ A na to ga popadejo, zvežejo in pošljejo v ječo daleč na Bavarsko; tū preživi dve leti in pol.

V temnico so tedaj pahnili vélikega dobrotnika, ki je žrtoval celo svoje življenje v časno in večno srečo človeštva; apostola, ki je užival največe zaupanje bodi si namestnika Kristovega bodi si ljudstva krščanskega. A ravno to je redilo kačo zavisti v srcu sv. možu sovražnih biskopov, ki niso pred mirovali, dokler niso razlili vse svoje jeze nad sv. blagovestnikom. Usmrtiti ga hočejo, zato tirajo ga v ječo, da bi tam poginil lakote, žeje in tuge. Ali goljufali so se! Najvikši ne zapustí svojega zvestega služabnika; pošlje mu odrešenika rimskega papeža Janeza VIII. Papež zve njihovo nečloveško početje, akoravno so mu je zeló prikrivali. Omenim naj le, da je prišel za časa pregnanstva Metodovega Hanno v Rim, — bil je namreč oskrbnik po-

sestev sv. Petra na Nemškem; papež ga vpraša po Metodu, a on mu odgovori, da nima časti ga poznati. K sreči pridejo precej po odhodu njegovem poslanci Metodovi, ter naznanijo in razjasnijo papežu stvar pismeno in ustmeno. Janez VIII. se kar čudi, da more kdo tako grdo ravnati sè svetim in mnogozaslužnim možem. Precej pokliče sokrivce k sodbi; ko pa ne pridejo, pošlje l. 874. svojega poslanca škofa Pavla Jakinskega s posebnimi peoblastili na Nemško in v Panonijo; izroči mu pisma na nadškofa Adalvina in Hermanrika in škofa frižinskega Hannona, kakor tudi na kralja Ljudevita, Karlmana, Svatopluka in Metoda.

Na Nemško prišedši, podá se poslanik k škofom; veli jim v imenu papeža Metoda precej izpustiti in jim naznani, da ni prišel stvari preiskovat in razsojevat, temuč jih kaznovat in za toliko časa suspendirat od vseh duhovenskih opravil, kolikor časa so zadrževali Metoda v službi njegovi, to je za cela tri leta. Posebno graja Hermanrika in Hannona; prvega zaradi grdega ravnanja z Metodom pred zborom (imel ga je namreč pred zborom v varstvu, ter pustil (ga) v najhujši zimi pod prostim nebom, izročivši ga snegu in mrazu; da! pretepati ga je hotel s konjskim bičem, a pregovorili so ga drugi); drugega pa zaradi nekanoničnega obnašanja v zboru. Naposled opozori še vse tri na papeževa pisma, ki jim velé podati se v Rim na odgovor. Nolentes se uklonijo papeževi zapovedi; in to tem prej, ker jim žuga z izobčenjem.

Sedaj se podá poslanec k Ljudevitu in Karlmanu, da jima izroči papeževo pisanje, v katerem brani Metodove pravice. Metropolija moravsko-panonska, piše Janez VIII., podvržena je neposrednje naravnost rimski stolici, in le oni metropolit, ki ga pošlje Rim, sme tamkej zapovedovati; zato si ne sme pripisovati niti solnograški niti drugi škof nikakoršnih pravic. Od tu gré Pavel k Svatopluku, da mu izroči papeževo pismo in priporoči sv. blagovestnika. Naposled obiše še Metoda, ki je bival po pregnanstvu pri Kocelju. Izroči mu pismo, v katerem ga papež tolaži, a tudi prepoveduje liturgijo slovansko in sicer največ zato, da bi potolažil vsaj nekoliko sovražnike njegove. Je li bil Metod pokoren povelju papeževemu, slišali bodemo na drugem mestu.

(Dalje prihodnjič.)

Posestva grofa z Spanheima v slovenskih goricah.

Priobčil Davorin Trstenjak.

Plemenita rodbina grofov z Spanheima, ki je prišla iz Nemškega na Koroško, in se nastanovila v lavantinski dolini, je bila zeló bogata in mogočna, in si je znala čest vojvod koroških pridobiti.

Prvi v koroški zgodovini znani dinast je Engelbert, comes de valle Lavanda, njegov sin Henrik je postal prvi vojvoda koroški okoli l. 1128., njegov naslednik je bil njegov brat Engelbert († 1142); drugi brat Bernhard, ki je imel naslov „comes Carinthiae“, je imel posestva „in marchia trans fluvium Drava“. Ta pokrajina je v 11. stoletji segala do radgonskih goríc*) na iztoku, do Boča na jugu in do pohorskih rek: Velka, nazapadu, na severu je delalo mejo radelsko in kozjaško (Posruck) gorovje. Bernhard je daroval v tej pokrajini samostanu sv. Pavla svojo

*) Še dandanašnji imajo nekatere gorice v fari sv. Petra zunaj Radgone po koroških vojvodih ime Herzogberg, Hercogovec, hercogov vrh.

dedovino okoli leta 1106. „Codex tradit.“ svetopavlovski imenuje sledeča posestva Bernhardova:*)

1. Dvor in cerkev: „Razwei, to je: Razbanje, v hočki fari blizo Maribora.

2. Circuniz, gotovo Cirknica, v fari šentilski v slovenskih goricah, ne pa Cirkovce na ptujskem polji.

3. Celniz, ravno v tisti fari (Selnica), pa ne Selnica na levem bregu Drave nad Mariborom.

4. Zegoinevoz. (Ne morem najti, nekateri mislijo na Zierberg v isti okolici.)

5. Babenpotoch, Babjipotok, tudi v slovenskih goricah, pri babjem vrhi (Babenberg).

6. Pozengazelo; nekateri to selo iščejo v Pačehovi blizo Maribora.

7. Dragotsoy, je Dragučova, v fari sv. Marjete ob Pesnici.

8. Dobrenge, današnji Dobrinj, v fari sv. Kungote blizo Maribora.

9. Riesitz, — Rečica, v fari sv. Ane.

10. Vulpingepotoch, to je potok v volgovi (vugovi) dolini. Nemeč je zmešal imeni: volk in volga (vouk in vouga — vuk in vuga), in je volga prestavil v Vulping = Vulfing — volčji, namesto Goldamselpotoch.

11. Ztiplina. (Tega kraja ne morem najti, moral je biti v ščavniški dolini.)

12. Baratsove, vas Boračeva pod Kapelo, kako poldrugo uro gori od Radgone.

13. Noblitwitz, to je, na Plitvici, v fari sv. Petra zunaj Radgone.

14. Pribissendorf, Pribiška vas, pod pribiškim vrhom, ponemčeno: Pressberg v isti fari. Ta pokrajina je še le leta 1142., po drugih 1147., ko je grof Bernhard umrl, prišla v oblast markgrafa Otokara IV. Trangavca, čegar hči Kunigunda je bila soproga Bernhardova. — Do one dobe je stala ta pokrajina pod oblastjo koroških vojvod.

V „marchii trans fluvium Drava“ še se imenujejo v 10. in 11. stoletji sledeči kraji:

1. „Ecclesiae ad Gamniz“ (1100), Kamnica (Gams) pri Mariboru.

2. „Villa Rouste“ (1091), Ruše (Maria Rast) nad Mariborom.

3. „Duo oppida Tubelink et Legindorf“ (1100), v nekaterih prepisih pravilniše Lengindorf, to ste vasi: Duplek, v fari sv. Martina pod Vurmbergom, in Dolgoše, v fari hočki, kar je Nemeč v Lengin — Legindorf prestavil, to je, Langen — Lengendorf, dolga vas. Tako je tudi pogorje Dolga gora v sladkogorski fari bilo ponemčeno v Langenberg, in nekdanji dvor, ki je stal na panogi dolge gore, se je imenoval Lengenberk, iz te oblike je nastalo današnje poznamenovanje Lemberg. V listini od leta 1335., v kateri ta „dominium“ oglejski patriarh Bertrand daruje Frideriku celjskemu, se še najde oblika: „Lengenberk praedium“.

4. „Oppidum Radevan“ (Radovan, ponemčeno Rothwein) in „villa Brunne“, Studenice pri Mariboru, vse te imenja so tudi bila lastnina Bernhardova.

Mnogovrstne novice.

* Spomenik cesarju Aleksandru II. nameravajo postaviti v Petrogradu. V to svrhu darovala je kneginja Dolgoruki 3000 rubljev.

* Strašen potres je lepi otok Chios v egejskem morji skoro popolnoma uničil. Od 40.000 prebivalcev

*) Posneto iz starih listin, tiskanih v „Urkundenbuch des Herzogth. Steiermark“.

je 4000 smrt storilo; samo v glavnem mestu je 1400 mrtvecev. Hiše na otoku so skoro vse porušene. Potresi se še vedno ponavljajo; ljudstvo beži vse prestrašeno. Kedaj bode li konec nesreč, učinjenih po potresih!

Naši dopisi.

V Gorici 9. aprila. — Obravnavala je te dni gospojska zbornica na Dunaji nasvete zadevajoče skrajšanje šolskega časa v ljudskih šolah. To me spominja, da sem pred meseci obečal, da podam nekaj statističnih dat o našem domačem ljudskem šolstvu na Goriškem v dopolnitev onih, ki so jih „Novice“ uže popred priobčile. Otrok dolžnih v šolo hoditi je bilo v šolskem letu 1879/80: v tominskem okraji 5738, v šolo jih je hodilo 2949; v okraji okolice goriške: dolžnih v šolo hoditi 9807, v šolo hodilo 5909; v sežanskem okraji otrok za šolo 4120, hodilo v šolo 2654; v gradiščanskem okraji otrok 8460, v šolo hodilo 6371; v mestu Gorici število otrok dolžnih v šolo hoditi neznano, šolo obiskujočih je bilo 1827. Vseh otrok skup, ki so v šolo hodili, bilo je 19.710 (leta 1878/9 19.855). Po odstotkih je tedaj hodilo v šolo v mestu Gorici kakih 68%, na Tominskem 51%, na Goriškem (v okoličnem okraji) 60%, na Krasu 64%, v gradiščanskem okraji 75% vseh otrok, ki bi bili dolžni v šolo hoditi. Otrók v šolo hodečih je med 6.—12. letom starosti 54%—78%, 12 do 14 let starih pa le 30%—59%; najvišji odstotek prve vrste je v gradiščanskem okraji, najvišji % druge vrste v Gorici (mestu). — Učiteljev se spričevalom učiteljske sposobnosti je bilo 95 (največ v okrajih okoličnem in grad.); učiteljev se spričevalom zrelosti 28; učiteljev brez sposobnostnega spričevala — svetnih 10, duhovnih 71. — Učiteljic se spričevalom sposobnosti 49, se spričevalom zrelosti 21, brez spričevala 2. Katehetov 189. — Učiteljic za ženske rokotvore: preskušanih 6, nepreskušanih 33. — Knjižnic učenških 128, največ v okolici goriški (49) in na Tominskem (38). — Učni jezik je bil v 141 šolah slovenski, v 52 šolah italijanski. — Poljedelstvo se je učilo v 50 šolah (10 na Tominskem, 27 v okolici goriški, 13 v Sežani). — Stroški za ljudsko šolstvo so znašali: v tominskem okraji 22.640 gold., v goriško-okoličnem 39.492, v sežanskem 22.720, v gradiščanskem 58.489, v Gorici 15.820, skup 159.161 gold. (leta 1879. so znašali vsi stroški 151.451 gold.). Te stroške zalagajo okrajni zalogi. Ker so pa občine tu pa tam prostovoljno kaj plačale za zidanje novih šolskih poslopij in ker ste 2 šoli v Gorici državni, znižajo se skupni stroški vseh okrajev na (okroglih) 150 000 gold. Zapopadene so v tej vsoti plače in doklade etc. učiteljev, všteti so stroški za nove stavbe in popravljanja šolskih hiš, za šolske materialne priprave, za knjižnice in učiteljske konferencije, odškodnine za stanovanje, učni pomočki in izredni stroški. — V seji našega mestnega starešinstva 2. dnet.m. je bila sprejeta peticija do gospojske zbornice za spremembo postave zastran hišnega davka, katere načrt je odobrila zbornica poslancev. Naš mestni zastop prosi, da bi bila Gorica vrstena med tista mesta, ki bodo plačevala 20% davka od dohodka in katerim bo odbitih 30% za vzdržavanje hiše. Ker so se prikazale v Gorici kózice, napravilo je županstvo začasen lazaret v Podturnu. — Društvo goriških gospá, ki je oskrbovalo čez zimo kuhinjo za uboge, priobčilo je svoj račun. Razdelilo je 45.877 deležev kosila. Stroškov je 3201 gld. — Dosedanji korni vikarij in ceremonir v prvostolni cerkvi preč. g. Dominik Alpi je imenovan zatrdni bogosl.